

Minnen från min anställning åren 1902 – 1958 vid Hallstahammars Aktiebolag.

Undertecknad som är infödd Hallstahammarsbo och nu erhållit pension, vill ur minnet nedskryva några minnen över utvecklingen vid Hallstahammars Bruk under de 56 åren där jag varit anställd vid martinverket, därav 39 år som förman.

Avd. 1

Jag kommer ihåg den gamla Lancashiresmedjan, som låg vid strömmen där nu Bultfabrikens kraftstation är uppförd. Man hörde dunket från den stora mumblingshammaren som dunkade dag och natt. Smederna gick där i sina långa skjortor av linneväv, långa yllestrumpor och hemgjorda träskor bestående av en plankbit med en påspikad läderbit över vristen. Denna klädsel var den vanliga för smederna på den tiden, då de erhöles större rörlighet när de skulle bryta färs som de kallade det, när de bröt upp smältan i härden.

Vi småpojkar brukade springa ned till ämnesgården, där det låg varma smältstycken efter det vi först varit och ryckt upp potatisstånd från något potatisland, vilkens var inte så noga. Potatisen stekte vi mellan smältstyckena och det var väldigt gott, tyckte vi.

När Bulten köpte området lades den gamla smedjan ned. I köpet ingick en del av Brukets gamla byggningar nämligen Smältarbyggningen, Sexan, Slottet och Valsbyggningen. En del av smederna flyttades över till Trångfors smedja, där smedjan utökats med flera härdar, en del till valsverket och en del till martin n:o 1, som då nyss blivit färdig. Det var dåligt med bostadsstandarden på den tiden, de flesta familjerna hade många barn, 5 – 8 stycken kanske flera och alla voro hopträngda i endast ett rum, som fick tjänstgöra som kök, barnkammare och sovrum för hela familjen, då man kan förstå att trängseln var stor i detta enda rum. Hur de arbetande skiftkarlarna kunde få någon vila och sömn under fritiden är oförklarligt. Belysningen bestod av en liten fotogenlampa som hängde på en krok i taket och som spred ett minimalt sken i rummet.

Med läkarvården var det dåligt ställt. Barnsjukdomarna grasserade på den tiden, difteri, scharlakansfeber och engelska sjukan, utom att tala om lungsoten som härjade överallt. Bruksläkare på den tiden var från Västerås och han hette Holm. Läkarmottagning var obligatorisk första och tredje onsdagen varje månad, mottagningen var på Brukskontoret. Vid besökstiden satt där en hel del sjuka som hade alla möjliga krämpor, såsom lungsot, kräfta, gikt m.m. och de blevo avklarade på löpande band med ett eller annat recept. Men det fanns även många snygga bruksflickor, som även sökte doktorn, de blevo väldigt noga undersökta, så dä' så. Annars var det Ida Holmkvist som var sjuksköterska och som allting skulle bestyra. När någon hade ont i halsen så skickades bud till henne, hon kom då med en glasflaska med någon stark vätska – alla ungars fasa –, vari hon doppade en hönsfjäder med vilken hon penslade i halsen, ja man kunde skrika ihjäl sig när hon kom med sin hönsfjäder. Senare anställdes en bokhållare som hette Josef Hult som även var sjukvårdare då han tidigare gått i lära i sjukvård, han skötte om alla olycksfall som förekom och han var mycket kunnig. Denne Hult flyttade sedan till Västerås och *Västerås Stads Sparbank*, där han så småningom avancerade till bankdirektör.

Jag kommer ihåg hur vi pojkar innan vi började arbete, då gick vi i skrothögen och tog skrot, som vi släpade upp i skogen till en gammal kolbotten. Skrotet sålde vi till en skrothandlare som hette Erik Karlsson. Denne Karlsson kallades i dagligt tal för "Tjål-Erk". Skrothandlaren kom i regel två gånger i veckan och sålde skrot till bruket och när han lämnat av sitt lass, så körde han upp till kolbotten och fick påfyllning. Där var vi pojkar som väntade på honom, så uppgjordes affären så vi fick 10 eller 15 öre, aldrig mera. Dessa slantar omsattes skyndsammast möjligt i karameller som vi inköpte hos handlar Eriksson vid slussen. Till sist

började förman L. Känna igen skrotet som Karlsson kom med och så var det slut med karamellpengarna för vår del. Skrothandlaren köpte även upp lump och ben samt stickylle. Så en dag när Karlsson kom körande med sin häst och vagn kom Gustaf G. fram och ropade ”Tjål-Erk, Tjål-Erk, vill Tjål-Erk köpa ben?” ”Ursäkta min lilla gosse, ja heter inte Tjål-Erik, utan mitt namn är Karlsson.” Då sa Gustaf ”Jasså, men nog är dä’ Tjål-Erks häst”.

Några nöjen att tala om fanns inte på den tiden. Gubbarna hade nog sina tillställningar i bagarstugan som var på 2:dra botten över brukets tvättstuga. I bagarstugan bakade brukets folk sitt bröd själva. Spannmålen köptes av bruket och utlämnades vid den gamla spannmålsboden nere vid torget, denna spannmålsbod är numera – 1958 – uppflyttad till Ålsätra. Spannmålen maldes vid gamla Hallsta kvarn som nu är riven. När baket var färdiggräddat upphängdes brödet på spett av trä i taket i bagarstugan för att torka. Även kött och fläsk uttogs på räkning från bruket och utdelades även i ovannämnda bod. Slakt av såväl kor som svin gjordes vid Åsby och min blivande svärfar trädgårdsmästare C.M. Andersson styckade och vägde köttet. Allt skrevs upp på räkning, så när avlöningen kom så var det inte många ören i avlöningskuvertet.

Jag nämnde om bagarstugan, där smederna hade sina sammankomster, d.v.s. det var i regel knytkalas där varje familj fick släppa till det goda. Där åts, söps och dansades och törsten släcktes med en och annan flaska öl som tidigare hämtats från Klippans bryggeri – bryggare Danielsson – som låg mellan slussarna vid Lustigkulla. Dansen var mest hambo, vals, polka och polkett. Min morfar Knut Hahre stod för musiken, han var en duktig fiolspelare och så var det Oskar Holmkvist, man till allt-i-allo Ida Holmkvist, han var också slängd på fiol. De roade sig och hade trevligt även på den tiden.

Avd. 2

Jag började min första arbetsdag vid bruket som kranpojke i martinen. Det var en ugn på 10 ton. Vi gjorde stiggöt även på den tiden. Vi hade 5 stycken s.k. stjärnor, det gick 9 st. kokiller på varje stjärna och vidare 12 st. fristående kokiller. Stigrören tillverkades vid bruket av Bengt Forsberg, fader till Gottfrid Forsberg. Forsberg hade ett stort bord under martinugngolvet där han höll till vid formningen av rören. Materialet var tegelmjöl och lera. Murare Tjällberg, som hade hand om murningen, var tidigt uppe på morgonen samt sent om kvällen och murade i dessa stjärnor. Göten kallade vi cigarrer, det var 6” göt. På järngården fanns en liten hejare där göten slogs av på mitten, så de skulle gå in i vällugnen, sedan valsades ämnen av dem för det fanns inget götverk på den tiden.

Ingenjören vid bruket då hette Johansson, vi kallade honom Stor-Johan, för han vägde minst 130 kg. och sin bostad hade han på kontorskammaren. Han tyckte mycket om lilla nubben, så han festade riktigt ibland. En kväll kom han ned till martinugnen, vi hade nyss tappat och jag körde kranen åt en kokillresare som hette Österberg. Denna Österberg hade alltid en kaffepanna med sig, vari han kokade kaffe under skiftet. Ingenjör Johansson kom ner och frågade österberg om han hade pannan varm, ja sa Österberg. ”Ta då pannan så går vi upp till mej så går vi upp på rummet och dricker ur den. Om c:a 1 timme därefter kom Österberg tillbaka jämt full och han ramlade på huvudet ner bland den varma göten. Jag fick tag i honom och drog upp honom samt lade honom på en bänk där han somnade, sedan var det bara att ut och skaffa en hjälpsmed i Österbergs ställe. Jag behövde inte gå så långt, för straxt intill kontoret var det en liten barack om ett rum som kallades labbi, man kan gott säga att det var ett luffarhotell, möblemanget bestod av 4 st. fasta träbriksar med 2 över- och 2 underbäddar, sängkläderna var en halmmadrass och en halmkudde samt en filt, lakan och örngott förekom inte, vidare ett bord vid fönstret och några stolar. På bordet låg alltid torra lingon och andra matrester på mer eller mindre rena papper eller tidningar, något skåp att förvara maten i fanns inte. Någon städning av rummet förekom knappast för på golvet var det fullt med skräp,

smuts och allsköns annan bråte, så det var en stank som var ohygglig. Vägglössen kröp i långa rader å väggar och tak, det var hemskt att titta in där. Uppvärmningen bestod av en plåtkamin. De som bodde där stannade i regel bara ett eller annat skift så de fick någon eller några kronor att köpa öl för, sedan bar det av till något annat bruk. Det var gott om luffare på den tiden. Å martinen kunde det ligga 4 – 5 st. vissa nätter, då låg luffarna på några brädlappar som de plockade ihop.

Värst var det på vintern när det var kallt och mycket med snö, särskilt om nätterna när det var väckebud, så fick vi kranpojkar springa i djup snö för att väcka dem som skulle ut på skiftet, en del smeder bodde på Lustigkulla i Trångfors och Nybygget samt å bruket så det blev flera kilometer man fick trava i kylan. Vi bankade på dörrarna och skrek ”VÄCKEBUD” och så bar det hem till martinen igen.

Det var inte 8 timmars arbetsdag på den tiden utan det blev 72 timmar arbetsvecka förutom alla söndagar då martinen kördes. Timlönen för gifta karlar var 17 å 18 öre, så levnadsstandarden var mycket låg, hur stora familjer klarade sig är en gåta.

Sedan kommo ingenjörerna Ivar Larson, Uno Larson och Ernst Larson, söner till disponent Oscar Larson. Det var mycket driftiga herrar alla tre, dem fick vi väcka vid varje tappning för själva skulle de prova ut chargin så att kolhalten blev den rätta. Belysningen var det dåligt med tills bruket byggde sin första kraftstation där de hade en dynamomaskin som alstrade elektrisk kraft till de s.k. koltrådslamporna som hjälpte upp belysningen men dessa var uppsatta på långa avstånd från varandra så att man nätt och jämt kunde vägleda sig. Valsverket gick med turbindrif. Turbinen var placerad i slutet av en lång vattenränna som gick efter valsverksväggen. Vattenintaget var vid den s.k. spången som gick tvärs över strömmen något norr ovanför nuvarande damm. Vid denna spång som även tjänstgjorde som gångbro över strömmen fanns 3 st. skibord. När det var högvatten och laxarna skulle gå upp för strömmen passade gubbarna på och fick lax genom att sätta upp ståltrådshåvar i regel 2 st. vid varje ski, så när laxen hoppade och skulle upp och inte kom över så åkte hon tillbaka med strömmen ned i håven där han blev liggande kvar, så det var åtskilliga stora fina laxar med vikter upp till 17 – 18 kg. pr. st. som fångades på detta sätt. Det var gott om fisk i Kolbäcksån på den tiden.

Sen byggde bruket sin kraftstation mitt emot valsverket, detta för att tillvarataga vattenkraften. Då bruket även var ägare till vattenfallet vid Trångfors utbyggde de Trångfors kraftstation, vilken senare såldes till metallverken. Vidare byggde de Norrkvarns kraftstation, som senare såldes till Sörstafors Pappersbruk. När smedjan vid Trångfors slogs igen 1913 – 1914 tillvaratogs vattenkraften genom att där bygga en mindre kraftstation som ännu är i bruk.

Jag blev smältare år 1910, då kom en ny ingenjör som hette Erik Tysklind, en mycket duktig ingenjör, han flyttade sedan till Sydamerika.

År 1911 kom disponent Karl Agrell till bruket, då blev det ny fart. Nytt götverk byggdes och göten ökades till 10” för martinjärnet fick allt mer spridning.

Då Trångfors smedja slogs igen överflyttades de gamla smederna till bruket, där de fick gå skift som alla övriga.

Huvudparten av det färdiga järnet fraktades på Strömsholms Kanal som på den tiden var en dominerande fraktled mellan bruken från Smedjebacken och hela vägen ned till Hallstahammar och Stockholm. Det var en hel del ångbåtar som passerade kanalen dagligen såsom *Hallstahammar*, *Surahammar*, *Pius*, *Fagersta*, *Smedjebacken I*, *II* och *III*. Dessutom en hel del bogserbåtar såsom *Sigge*, *Pollux*, *Raketen*, *Ellen*, *Aktiv*, *Agne* och *Luna* m.fl. Samtliga hade 5 å 6 pråmar i varje släp. Vidare var det 6 st. jakter i allmänhet kallade gråschasar, dessa voro av trä i stil med en vanlig pråm men med väldigt stora segel. Lasterna bestod av skrot, tackjärn, sandsten, träkol, stenkol, valsjärn, glöggspån, trävaror och diverse styckegods från och till bruken utefter kanalen.

Senare utbyttes ångbåtarna mot motorfartyg såsom *Strömsholms kanal*, *Tomte-Matts*, *Barbro*, *Minandra* m.fl.

Kanalen var den stora trafikleden i seklets början, men ligger nu helt nere, då järnvägen och lastbilstrafiken numera övertagit alla transporter.

Så kom nya ingenjörer såsom Henrik Noré, Wilhelm Eriksson, den senare blev svåger med kamrer Norberg samt flyttade efter några år till Nyby Bruk.

Vi gjorde mycket mjukt järn till Bulten med kolhalt c:a 0,10%. Undertecknad och smältare Axel Larsson körde ut smältorna med denna kolhalt men ibland fick vi c:a 0,12 i kol och då trätte ingenjör Eriksson, så sa han att om ni gör C 0,10 så får ni komma upp till mig på rummet så ska jag bjuda på en sup och det gjorde åt för det blev 0,10 för jämnan. Det gick en tid, men så slutade han upp med bjudningen så småningom, och då sa han, ni är nog ena riktiga luringar båda två.

Avd. 3

När första världskriget bröt ut i augusti 1914 blev det en väldig efterfrågan på järn, så vi hann inte framställa tillräckligt med göt i den lilla ugnen, varför bolaget började planera för en större ugn på 20 ton. Den nya ugnen kördes igång i juli 1917. Den första ingenjören där hette Lundkvist, han var kvar något över ett år. Efter honom kom ingenjör Johan Nilsson, han var kvar i 17 år, varefter han flyttade till Boxholms bruk den 1 maj 1934. Efter honom kom bergsingenjör Hilding Agrell – son till disponenten. För att kunna höja produktionen ombyggdes och moderniserades det gamla valsverket. Även å martinen gjordes en del förbättringar, bland annat ändrades intagen på ugnen så att vi kunde köra ut 1.400 till 1.500 ton per månad mot 1.000 till 1.050 ton tidigare. Vidare höjdes martinskorstenen med 10 meter för att få ett bättre drag i ugnen.

För att få ett bättre utrymme vid verkstäderna måste de gamla kåkarna vid bruket rivas och nya arbetarebostäder byggdes så att alla familjer fick en bostad om 1 rum och kök och mer modernt efter den tidens anspråk. Med hygienen var det dåligt ställt, det fanns pesthärdar med öppna slaskgropar lite varstans i närheten av bostäderna. Under åren 1921 – 1923 var det mycket dåligt med beställningar, varför verken ofta stodo stilla långa tider, då ordnades det med arbete genom att gräva kloakledningar och inbyggda cementerade slaskbrunnar så att alla pesthärdar kommo bort.

Tiden gick och vi var i martin n:o 2 i 25 år. Den 1 januari 1920 blev jag förman, så jag har sett mycket folk komma och gå under dessa mina anställningsår. På den tiden hade bolaget rätt att taga ut 12 extra söndagar per år förutom söndagen före och efter varje reparation, så jag kan säga att jag aldrig var ledig, då jag vid varje tappning såväl dag som natt vara med och taga erforderliga prover före tappningen. Med sömnen var det minimalt då jag måste tjänstgöra hela dagarna dessutom, men jag har klarat mig bra för det. Jag tror att folk i flesta fall sover för mycket, så de blir åderförkalkade i förtid.

År 1936 då disponent Karl Agrell trädde tillbaka blev sonen ingenjör Hilding Agrell disponent. Som hans efterträdare som ingenjör kom bergsingenjör Hans Haselius, vilken även han var mycket skicklig, efter några år flyttade han till Domnarfvet.

Då det under årens lopp konstaterats att martin n:o 2 icke hade tillräcklig kapacitet och efterfrågan på järn blev allt större planerades en större ugn, varefter martin n:o 3 byggdes med kapacitet av 30 ton. Vi flyttade över till den nya ugnen 1944 och den nya ingenjören då var bergsingenjör O. Lindblom som efter några år flyttade till Halmstads Järnverk. Så småningom visade sig att den ugnens kapacitet var otillräcklig, varför densamma 1952 ombyggdes till 50 ton d.v.s. till nuvarande storlek.

Då gamla vals- och götverken icke motsvarade tidens krav nybyggdes under disponent Hilding Agrell och hans duktiga medhjälpare ett helt nytt valsverk och senare nytt götverk

samt mekanisk verkstad inom samma område som martin n:o 3 och till sist den storartade sanitära byggnaden som även innehåller vaktstuga utefter Olbergavägen.

Efter ingenjör Lindblom kom ingenjör Westerberg som efter 4 å 5 års anställning även flyttade till Halmstads Järnverk. Nuvarande verkstadschef är överingenjör Åke Larsson och som martiningenjör är Alfred Westerlund som varit i brukets tjänst åtskilliga år, även han en gammal trotjänare.

För att återkomma till sjukvården byggdes för några år sedan en ny sjukstuga med läkare-mottagning varje dag. Som bruksläkare är Dr. Tage Harwig vilken tjänstgör ännu. Den först anställda sjuksköterskan hette syster Helfrid, vilken var med redan på Dr. Holms tid.

Det är en avsevärd skillnad nu mot förr, då kring alla verkstäder och backar låg skrot och skräp överallt, mot nu när man ser prunkande blomsterrabatter och gröna gräsmattor runt verkstäderna, så det är en fröjd för ögat.

Med dessa enkla rader avslutar jag mina minnen från min anställning vid Hallstahammars AB, som från ett litet bruk växt ut till en storindustri och det är min förhoppning att bruket även i fortsättningen skall ha framgång och utvecklas ännu mera.

Hallstahammar i januari 1959

Arthur Hahre

Några gamla brukshistorier

Bland de gamla smältsmederna var det en som hette Wiström, han var dalkarl och inte så lite vidskeplig. Varje skärtorsdagsnatt reste han till Blåkulla och ett år skulle han ha resällskap med ett par andra gubbar, Johan Hammar och Karl Höglund. När Wiström kom till arbetet 3:dje dag påsk frågade jag honom hur det var i Blåkulla i år. Jo, svarade han, jag hade väldigt roligt, men dom andra hade inte så trevligt för dom var så snåla så dom hade ingen skaffning med sej. Skaffningen skulle bestå av ett kvarter brännvin och 1 kg smör.

Jag frågade honom hur bar ni er åt med Höglund, han är ju sönderskräpad i hela ansiktet? -Höglund var full på påskafton och ramlat omkull- Jo, sa Wiström, Höglund smorde kvasten så dåligt att han kom inte tillräckligt högt utan skrapa näsan i Falu kyrktorn när vi åkte upp. Många gånger när jag kom ner till Wiström i dolomitkvarnen, brukade jag fråga nå hur har det varit i natt. Jo i natt har han varit här igen, du kan se bockfoten efter honom i dolomiten. Wiström hade gjort märken med en stör.

Det fanns många originella, trevliga och duktiga gubbar som smältare Gäfvert, Eldare Hammarlund, Hellstedt med flera. När Hellstedt skulle börja sitt skift kl. 8 på kvällen kom han ner redan kl. 5 e.m. Skulle han börja kl. 12 på dagen var han redan nere kl. 9 f.m. för att redan då börja köra in stenkol så det skulle räcka hela skiftet. Hellstedt rökte fläta i sin pipa och pipan satt i munnen på honom för jämnan. Hammarlund var lugn av sig och dessutom mycket lagklok, så om gubbarna resonerade och kom ihop sig om en del saker sa alltid Hammarlund ”enligt Sveriges rikes lag är det så och så” och därmed basta.

En gång skulle Hammarlund, Gäfvert och Värme åka till Rismossen efter björkstänger som skulle användas i martinen. På dessa stänger påsattes en järnhylsa i den änden av stången då denna skulle användas för uppslagning av tapphållet i ugnen. Från lantbruket hade de fått låna en gammal häst jämte vagn. Denna häst gick som han ville, när han gått en bit så stannade han

utan vidare, efter en stund så fortsatte han en bit igen, detta upprepades ideligen. Då sa Hammarlund, har du inte bråttom så ha vi det inte heller, vi hinner nog hem till kvällen.

Så var det en gammal klensmed som hette Zetterlund, han var anställd vid bruket redan under disponent Vilhelm Larssons tid. Som klensmed smidde Zetterlund litet av varje, ibland hjälpte han även en eller annan bonde med att ståla om yxor m.m. Så en dag när Zetterlund fusksmidde som det hette, kom disponent Vilhelm Larsson in i smedjan, han frågade vad Zetterlund smidde, det är väl inte fusksmide heller? Jo, sa Zetterlund, dä ä dä, jag måste nog fusksmida lite för jag har så dåligt betalt och så stor familj, så jag klarar mig inte annars. Då sa disponent Larsson, om Zetterlund lovar att inte fusksmida något mera så ska jag öka på 2 öre i timmen. Zetterlund tog av sig mössan och tackade. En tid därefter tittade disponenten in i smedjan, då stod Zetterlund och fusksmidde som vanligt. Lovade inte Zetterlund att sluta med att fusksmida? Jo, sa Zetterlund, dä gjorde jag, men dä är så att jag har fusksmidit i alla mina dar så jag kan inte låta bli. Då sa disponenten; Eftersom Zetterlund är ärlig och säger som det är, så fortsatt som förut. Då frågade Zetterlund; Hur går det med tvåöringen då?

Den får Zetterlund behålla sa disponenten.

En annan gång var Zetterlund upp och hälsade på sin son som bodde på tredje botten i 5:an (det var mycket tvära trappor i den byggningen). Vid besöket blev det en eller annan kaffekask, för Zetterlund spottade inte i glaset. När han skulle gå ned ramlade han utför den sista trappan och hamnade på farstugolvet. Fallet var ju inte ljudlöst, utan en fru Holmkvist som bodde där nere rusade ut och frågade; Hur gick det Zetterlund?

-Var inte rädd, här är ingen fara, här skola dina stolta böljor sätta sig.

Zetterlund hade för det mesta något ordspråk till hands.

Zetterlund dog på Brånsta fattigstuga, som det hette, i mycket hög ålder, det fattades endast 2 månader i 100 år.

* * *

När det var val måste alla rösta ute i kommunalhuset vid Svedvi. De allra äldsta fick åka i den så kallade gula vursten, som var förspänd med 1 par hästar. I den åkte 12 personer och en körkarl. Denna vurst fick användas även vid begravningar och konfirmationer. På vintern monterades vursten på medar och då döptes den om till ”medvurst”.

En dag i februari månad var det röstning i Svedvi. Snön var djup och vägarna smala, så det bar sig inte bättre än att när ekipaget kom ut på Valsta gårde, kom släden för nära diket så den välte så att gummor och gubbar ramlade i en hög i diket och där lågo de och kravlade på och över varandra för att komma upp, vilket inte var så lätt. Då hördes en röst av en gumma ”Vet du inte levandes hut karl, ska du ligga och kravla på mej och klämma ner mej i snön? Gå av mej mä dä samma!” ”Kära du, dä skulle jag göra om jag bara kunde, men släden ligger kullstjälpt över mina ben, så jag kan inte röra mej.”

* * *

I seklets början var det i Bergs socken en underdokter som i dagligt tal kallades Dal-Olle, ibland Bergssockensgubben. Till honom kom folk från när och fjärran och sökte bot för sina krämpor. Han hade ett eget recept på så kallad rissmörja som han tillverka de själv. I denna blandning ingick ister, dyvelsträck m.m. så någon angenäm lukt på den var det då inte. Med denna smörja smorde en del sina barn som hade engelska sjukan. Smörjningen skulle alltid ske i nedan och barnen ficke inte byta skjorta eller tvätta sig under denna 14-dagarsperiod. Smörjningen skulle upprepas i 3 nedan, varefter barnet skulle vara friskt. Nu till historien om denna rissmörja.

En dag hade Ros, som på den tiden var smältsmed i gamla Hallsta smedja, fått tag på en burk av smörjan. Denna burk tog han med sig till smedjan för att skoja med en annan smed som hette Grönberg. Denna Grönberg var väldigt kräsmagad och mycket känslig för allt vad odör hette. En dag tog Ros och smetade smörjan på det spett som Grönberg skulle använda vid härden, det dröjde inte länge förrän Grönberg bleknade, började må illa, svettas och kräkas, men fortsatte ändå sitt arbete. När Grönberg fått smältan färdig gick han till kolhuset för att köra in träkol till nästa smälta, men då hade Ros varit före och smetat smörja både på skyffelskaftet och kärskalmarna. Då började illamåendet och uppkastningarna på nytt, men då svor Grönberg, oaktat att han var religiös, ”Jag tror att ni tänker ta dö på mej inatt med denna här smörjan”. Han hade nog sina misstankar på vännen Ros.